

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Черговий випуск збірника «Українська біографістика = Biographistica Ukrainica», підготовлений Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського до 150-річчя від часу заснування Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) — першої у вітчизняній історії організації, яка, відіграючи фактично роль національної Академії наук, згуртувала провідних учених, знаменувала впевнене входження української науки до європейського простору. Заслугою НТШ є створення надійних підвалин для розбудови впродовж сповненого драматичних подій ХХ ст. численних дослідницьких центрів в Україні та українській діаспорі, розвитку багатьох наукових напрямів, важливих для піднесення науково-технічного потенціалу Батьківщини, освіти і культури, збереження і продовження традицій української науки.

Провідне місце в збірнику належить дослідженню й репрезентації постатей учених, неординарних людських особистостей в українській науці, життя, творчої спадщини відомих і майже забутих її діячів. Нині, в умовах жорстких випробувань, протистояння широкомасштабній російській агресії, коли ворог ставить під сумнів саме право українського народу на існування, проголошує маячні ідеї створення «нового світоустрою», який нібито повинен прийти на зміну Європейській цивілізації, дослідникам-біографістам конче необхідно обстоювати і переконливо демонструвати через персоналії вітчизняних учених гуманістичні цінності, інтелектуальні й духовні надбання Українського світу, їх життєдайну творчу силу, креативність мислення.

Завданням української біографіки є нині розкриття сили й стійкості Української людини, її патріотичного служіння Батьківщині, здатності протистояти непереможним обставинам, працювати в ім'я блага наступних поколінь. Імена вітчизняних учених, їх долі, наукові здобутки, творча спадщина — яскравий тому приклад, який заслуговує на пошану і загальне визнання.

Діалог дослідника-біографіста з сучасним читачем, особливо молодим, людиною нової формації — освіченою, рішучою, самостійною, відповідальною за своє життя, з високими інтелектуальними і духовними запитами, яка прагне до духовного діалогу з людьми минулих поколінь, щоб засвоїти й використати їхній досвід, — потребує постійного вдосконалення творчого арсеналу біографів, застосування новітніх досягнень європейської і світової біографіки. Тому чільне місце на сторінках збірника посідають праці, які теоретично обґрунтовують або практично втілюють нові методи біографічного письма, форми біографічних реконструкцій.

Відкриває збірник ювілейна рубрика «Наукове товариство імені Шевченка у вимірі біографіки (до 150-річчя створення)». У статті д-ра іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України В. І. Попика «Громадські наукові об'єднання і естафета поколінь у вітчизняній соціогуманітаристичній добу українського національного відродження» зроблено спробу за-

гального окреслення сучасного бачення місця, ролі і значення громадських наукових об'єднань як осередків творчої комунікації і самоорганізації дослідницького середовища вчених різних поколінь, у формуванні й еволюції вітчизняного наукового співтовариства, становленні й трансформації його інтелектуальних традицій. Саме напрацьований українськими науковцями в досить нелегких умовах XIX і XX ст. досвід спільної роботи й традиції її демократичної самоорганізації став основою збереження вогнища української гуманітарної науки і культури, запорукою її відродження й бурхливого розвитку в незалежній Україні.

Рубрику продовжує стаття знаного історика Івана-Павла Химки (професор-емерит університету Альберти, Едмонтон), який, відтворюючи біографічний портрет Петра Саварина — одного з найвпливовіших діячів післявоєнної української еміграції й свого близького друга, розкриває складні процеси становлення та діяльності Наукового товариства імені Шевченка в Західній Канаді. Завдяки залученню широкого масиву історичних джерел, передусім спогадів та епістолярної спадщини, читач має нагоду наблизитися до розуміння непересічної постаті Петра Саварина та ще раз замислитися над колізіями його долі, на цей раз під кутом зору Наукового товариства імені Шевченка, якому він присвятив значну частину свого еміграційного життя.

Першорядним внеском у вітчизняну енциклопедично-довідкову справу та українську науку загалом стало укладання та видання науковцями НТШ у Європі «Енциклопедії українознавства: словникова частина» в 1954–1995 рр. Ця фундаментальна багатотомна праця об'єднала цінні українознавчі відомості, численні біографічні довідки про видатних українців, діячів української діаспори. О. М. Яценко, канд. іст. наук, здійснив кількісний аналіз біографічних статей енциклопедії, який дав змогу з'ясувати, що вона є одним із найбільших джерел біографічної інформації електронного «Українського національного біографічного архіву», над яким працюють співробітники Інституту біографічних досліджень.

Г. Д. Клинова-Дацюк, канд. іст. наук, аналізує широке коло архівних джерел у розвідці, присвяченій видавничій діяльності Наукового товариства імені Шевченка в Німеччині в післявоєнний період, члени якого відродили кращі традиції видавничої справи, започатковані в Україні. Серед видань — «Записки НТШ», часопис «Сьогочасне й Минуле», «Хроніка НТШ» та «Бюлетень», тритомний довідник «Енциклопедія українознавства», науково-популярний нарис «Історія Наукового товариства ім. Шевченка» та книжкова серія «Бібліотека українознавства». Друковані видання НТШ в Німеччині вплинули на поступ різних галузей науки і стали важливим складником культурної спадщини українського народу.

Д. М. Кравець, канд. іст. наук, аналізує епістолярну спадщину М. Демковича-Добрянського і В. Кубійовича — осіб, що відігравали важливу роль у творенні післявоєнної української діаспорної науки. Перед читачем постають сюжети, що розкривають лабораторію творення одного з найпотужніших наукових еміграційних видань — «Енциклопедії україно-

знавства». Листування цих учених відкриває раніше не знані сторінки в науковій діяльності Європейського відділу НТШ (м. Сарсель, Франція). Торкаючись епістолярних сюжетів, у яких учені обговорювали тематику гасел для «Енциклопедії українознавства», стаття мотивує замислитися над енциклопедичним контентом, а саме: глибиною наукової аналітики, прагненням творців видання дотримуватися критичного підходу та уникати, попри всі спокуси, заангажованості щодо інтерпретації важливих історичних подій та особистостей з українського минулого.

Про публікації в «Записках Наукового товариства імені Шевченка» Іллі Шрага — адвоката, активного діяча українського національного руху, одного з фундаторів Чернігівської української громади — ідеться в статті д-ра іст. наук С. Г. Іваницької та канд. іст. наук Т. П. Демченко. Авторки докладно аналізують тексти І. Шрага, який намагався якнайповніше представити на сторінках редагованого М. Грушевським органу інтелектуальний доробок регіональних видань і найпродуктивніших літераторів, чия доля на той час була пов'язана з Черніговом.

О. І. Шалак, канд. філол. наук, досліджує епістолярій членів НТШ Юхима (Євфимія) Сіцінського (1859–1937) — історика, археолога, краєзнавця, етнолога й фольклориста, православного священика — та Миколи Петрова (1840–1921) — літературознавця, історика української літератури, історика Церкви, мистецтвознавця, етнографа, археолога, зберігача музею Київської духовної академії. Обидва досліджували історію церков та монастирів Поділля, а також фольклор. Авторка розглядає листи як джерело до реконструкції біографій учених, его-документи, що відтворюють події наукового життя кінця XIX — початку XX ст.

У фокусі уваги вітчизняних науковців і далі залишаються теоретико-методологічні проблеми сучасної біографії, які висвітлюються в публікаціях рубрики, що є постійною у збірнику. Цього разу рубрику репрезентують дві розвідки. Л. І. Буряк (д-р іст. наук, проф.) у статті «Графічні моделі в біографічному дискурсі: від ідеї до імплементації» досліджує графічну модель біографії як альтернативну форму біографічних реконструкцій, що базується на прийомах та методах інфографіки — одного з винаходів сучасних інформаційних технологій, корені якого, поміж тим, сягають початку минулого століття. Учена прагне переконати читача в тому, що попри всю контроверсійність та неоднозначність, графічна біографія пропонує інноваційний підхід до розповіді про життя людини, фокусуючи увагу на його ключових моментах за допомогою дизайну, кольорової гами, макетування динамічного візуального нарративу. Завдяки здатності ретранслювати життєвий досвід, використовуючи «візуальну мову», графічна біографія, як стверджується у статті, розширює межі традиційних жанрових форм та водночас свідчить про модифікацію світового біографічного дискурсу.

Ю. А. Кісельова, канд. іст. наук, яка продовжує рубрику «Теорія і методологія сучасної біографії», аналізує автореферати дисертацій біографічної тематики зі спеціальності «історіографія, джерелознавство та

спеціальні історичні дисципліни», захищені в Україні за останні тридцять років. На підставі статистичних даних дослідниця констатує, що біографічні студії залишаються найпопулярнішим жанром історіографічних дисертаційних робіт, що пов'язано із завданнями вивчати долю й творчу спадщину постатей, яких належно не вивчали в попередній період. Водночас останнім часом спостерігається, що автори біографічних студій усвідомлюють важливість застосування нового методологічного інструментарію для реконструкції життя і діяльності інтелектуалів у різноманітних мікро- та макроконтекстах.

У рубриці «Біографічні дослідження» публікується стаття д-ра іст. наук Г. І. Ковальчук, яка аналізує джерела для відтворення біографії мистецтвознавиці з когорти українського Розстріляного відродження, київської музейниці другої половини 1920-х — початку 1930-х років А. В. Артюхової-Іванової, та дослідження канд. іст. наук В. М. Корпусової, яка розглядає сторінки (авто)біографії Віктора Петрова (Домонтовича) під кутом наративного концепту «посполите бароко» в його творі «Болотяна Лукроза».

Просопографічні студії в збірнику представлені статтею д-ра філол. наук Г. А. Александрової, яка на основі спогадів і листів простежує наукову й особисту комунікацію відомого літературознавця М. І. Стороженка (1836–1906) зі своїми викладачами, з'ясовує їхній вплив на становлення особистості, творче і професійне зростання цього вченого. У просопографічному дослідженні В. О. Філімоніхіна здійснено спробу реконструювати життєвий шлях представників київської родини Мукалових. Автор аналізує кримінальні справи, сфабриковані проти них органами ОГПУ–НКВД у 1927 та 1938 рр., а також інші архівні джерела, спогади сучасників, за допомогою яких прагне відкрити маловідому сторінку таємної діяльності радянських спецслужб у 1920-х роках — на початку 1941 р.

Уміщені в збірнику статті вкотре засвідчують поступальний розвиток української біографіки як важливого спрямування вітчизняної гуманітарної науки і культури, розширення проблемно-тематичного діапазону студій, збагачення творчого арсеналу дослідників новими теоретичними і практично-методичними здобутками. Водночас ювілейна рубрика збірника, присвячена 150-річчю створення Наукового товариства імені Шевченка, не лише віддає належну шану Товариству як унікальному явищу в українському науковому житті, а й актуалізує різноманітні сюжети його діяльності, враховуючи сучасні суспільні запити, одним із яких є запит на біографії непересічних постатей української історії.

Редакційна колегія висловлює щире сподівання, що кожен, хто долучиться до біографічних досліджень, репрезентованих представленим числом збірника, зможе отримати не лише нову, цікаву та корисну інформацію, а й імпульс для подальшого наукового натхнення.

З повагою
Редакційна колегія